

Poigravanje jezicima u tekstu Potaknjinci, Maje Gal Štomar: Translatološka analiza

Brabec, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:115770>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za južnoslavenske jezike i književnosti

**POIGRAVANJE JEZICIMA U TEKSTU
POTAKNJENCI, MAJE GAL ŠTROMAR:
TRANSLATOLOŠKA ANALIZA**

Magistarski rad

Studentica: Iva Brabec

Mentorica: prof. dr. sc. Anita Peti-Stantić

Zagreb, veljača 2018.

Student/ica: _____

Mentor/ica: _____

U Zagrebu, _____

Izjava o neplagiranju

Ja, _____, kandidat/kinja za magistra/u južne slavistike, izjavljujem da je ovaj magistarski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da niti jedan dio magistarskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno prepisan iz kojega necitiranog rada. Isto tako izjavljujem da nikoji dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

POTPIS

1. Sažetak:

U radu ćemo analizirati prijevod romana *Potaknjenci*, slovenske spisateljice Maje Gal Štromar. Temeljit će se na problemima s kojima smo se susretali tijekom prevođenja romana. U radu se najprije objašnjava i dobiva uvid u povijest prevođenja i u različite teorije vezane za prevođenje. Poslužit ćemo se teorijama poznatih lingvista i autora koji su se godinama bavili proučavanjem problema s kojima se prevoditelji susreću, zatim ćemo te teorije potkrijepiti primjerima iz romana. Nakon toga, u drugom ćemo dijelu romana razraditi osnovne poteškoće s kojima smo se susretali tijekom prevođenja, objasniti važnost svake od njih i objasniti načine na koje se one mogu riješiti. Važno je da u ciljnom tekstu poteškoće s kojima se prevoditelj susretao ne budu vidljivi i da se ne "osjete". To za prevoditelja predstavlja izazov tijekom samog procesa prevođenja, no vidjet ćemo da postoje različita moguća rješenja i postupci koji se mogu pratiti, da bi prijevod na kraju tekao glatko i bio čitljiv.

Ključne riječi: prijevod, roman, teorija prevođenja

2. Summary:

In this thesis we will analyze the translation of the novel *Potaknjenci*, by slovenian writer Maja Gal Štromar. It will be based on the translation problems that we have encountered during the translation. First we will gain insight into the history of translation and different theories of translation. We will use theories of well-known linguists and authors who have been studying translation issues for years, afterwards we will support the mentioned theories with examples from the novel. In the second part of the novel we will elaborate on the basic problems we have encountered during the translation, explain the importance of each of these problems and propose the ways in which they can be solved. It is important that in the target text the problems encountered by the translator are not visible and that the readers can not "feel" them while reading the translation. This presents as a challenge for translators during the translation process itself, but we will see that there are different possible solutions and procedures that can be followed, so that the translation is smooth and legible at the end.

Ključne riječi: translation, translation theory, translation problems, analysis

Sadržaj:

1. UVOD	5
2. ŠTO JE PREVOĐENJE?.....	7
2.1. Književno prevođenje	9
2.2. Problemi pri prevođenju.....	11
2.3. Elementi kulture.....	13
2.4. Ispreplitanje kultura i poigravanje jezicima u romanu Maje Gal Štromar	15
2.4.1. Prijevod	16
2.4.2. Jezici u odnosu na originalan tekst.....	17
2.4.3. Primjeri iz romana	18
3. MAJA GAL ŠTROMAR I ROMAN <i>POTAKNJENCI</i>	22
4. ANALIZA PRIJEVODA	22
4.1. Uvod u analizu	22
4.2. Igre riječi u romanu Maje Gal Štromar	23
4.3. Lažni prijatelji	26
5. ZAKLJUČAK.....	31
6. LITERATURA:	33
6.1. Izvori	33
6.2. Sekundarna literatura:.....	33
6.3. Rječnici i gramatike	34
6.4. Elektronički izvori	35

1. UVOD

“Translators are the shadow heroes of literature, the often forgotten instruments that make it possible for different cultures to talk to one another, who have enabled us to understand that we all, from every part of the world, live in one world.”¹ — Paul Auster

Prevođenje je umjetnost. Umjetnost koja stoljećima omogućava međusobnu komunikaciju pripadnicima različitih kultura i ljudima koji govore različite jezike. Ono je prenošenje teksta iz jednog jezika u drugi, ali je u isto vrijeme i vrlo složen proces. Prema Iviru (Ivir 1984: 35), prevođenje najprije služi za prenošenje informacija i obavijesti. Detaljnije objašnjeno, to je proces iz kojeg izlazi nekoliko zaključaka: 1. Ono što se prevodi jest poruka, 2. Da bismo poruku mogli prevesti, mora biti izražena prvo jednim a zatim nekim drugim jezikom, 3. U oba izraza mora ostati ista (Ivir 1984: 11). Ladmiral piše (Ladmiral 2007: 31) da je prevođenje poseban slučaj jezičnog podudaranja, odnosno da je oblik međujezičnog posredovanja kojim se prenose informacije između osoba koje ne govore istim jezikom. Prevođenjem poruku prenosimo s izvornog jezika u ciljni jezik.

Jezik je neraskidivo povezan s kulturom, što možemo vidjeti i u činjenici da je prevođenje stoljećima ljudima služilo za različite pregovore, katkad za potrebe rata, za dogovore, a već se od davnina koristi i u akademske svrhe. Prevođenje ljudima općenito već stoljećima služi za život, a ono što prevoditelj može dati kao doprinos kulturi i kao doprinos općenito jest dobar prijevod djela, kao dodatnu ciglu na most koji nas međusobno spaja.

Prevođenjem približavamo i dvije već bliske kulture, hrvatsku i slovensku. One su u mnogome slične, ali isto i toliko različite. Slovenski i hrvatski su bliskosrodni jezici, što je, s jedne strane lakše za prevoditelja, no s druge strane moramo uzeti u obzir da, koliko god jezici bili bliskosrodni, uvijek se potkradu neke jezične razlike koje tu vezu između jezika zapravo čine posebnom. Neke od važnih primjera navela je i Đurđa Strsoglavec (Strsoglavec 2012: 7), a to su lažni prijatelji, igre riječima u prevođenju, kulturno specifične riječi.

U ovom se radu bavimo prijevodom romana *Potaknjenci* autorice Maje Gal Štromar. S radom i djelom autorice upoznali smo se kroz studij južnoslavistike, gdje smo i prevodili ovaj roman. Imali smo priliku i osobno upoznati autoricu te slušati kratko predstavljanje njezina drugog romana, što je pridonijelo tome da shvatimo način na koji piše i stvara.

¹ "Prevoditelji su književni heroji iz sjene, često zaboravljeni instrumenti koji omogućavaju kulturama da razgovaraju međusobno, a koji su nam omogućili da razumijemo da svi mi, iz svih krajeva svijeta, živimo u jednom svijetu."

Cilj rada je provesti translatošku analizu i opisati na koji se način autorica u romanu poigravala s čak pet jezika, pri čemu je jedan od njih slovenski, a ostala četiri su strani jezici. Rad je podijeljen na četiri dijela, a to su uvodni dio o radu, teorijski dio, analiza prijevoda te zaključak. U teorijskom dijelu rada opisat ćemo što je prevođenje i predstaviti ćemo teorije različitih autora. Uz njih ćemo spomenuti i najvažnije aspekte prevođenja, osvrnut ćemo se na književno prevođenje te ćemo opisati koji su najčešći problemi s kojima se prevoditelji suočavaju pri prevođenju. Povezat ćemo sve navedeno s kulturnim aspektom i opisat ćemo kako je u romanu došlo do ispreplitanja kultura kroz jezike kojima se autorica služila. U poglavlju *Analiza prijevoda* ponudit ćemo detaljnu analizu prevedenog teksta. Poglavlje je podijeljeno na tri potpoglavlja, a to su *Uvod u analizu*, *Igre riječi* i *Lažni prijatelji*. U *uvodu u analizu* kratko ćemo se osvrnuti na povijest i teoriju prevođenja. U poglavlju *Igre riječi* ponudit ćemo usporedbu kulture i jezika i prikazati njihovu neraskidivu vezu.

U analizi u ovom diplomskom radu obratit ćemo pozornost na teme koje su nam pri prijevodu zadavale najviše poteškoća, odnosno koje su s jedne strane predstavljale najveći prevoditeljski izazov, ali su istovremeno bile i najinteresantnije. Opisat ćemo procese i načine prevođenja koje smo koristili u romanu i dat ćemo primjere za svaki od njih.

2. ŠTO JE PREVOĐENJE?

Ljudi su se prevođenjem bavili još od antičkih vremena, no znanstvenom disciplinom postalo je tek u 20. stoljeću, kad su znanstvenici zaključili da bi se ono trebalo proučavati u sklopu akademskih programa. Nakon toga počelo se pojavljivati sve veće zanimanje za ovu disciplinu, počela se proučavati i pojavljivati u raznim akademskim raspravama, knjigama i časopisima. Kako se znanost o prevođenju razvijala i širila, pojavili su se razni teoretičari koji su imali različite teorije o tome što prevođenje zapravo jest.

Umberto Eco (Eco 2006: 9) u svojoj knjizi *Otprilike isto: iskustva prevođenja* piše da bi prevođenje najlakše bilo objasniti definicijom "reći istu stvar na nekom drugom jeziku."

To je najjednostavnija definicija no s obzirom na dosadašnje iskustvo koje smo stekli u prevođenju, ma kako malo bilo, možemo reći da je ta definicija jako daleko od istine. Zašto jako daleko? Uzet ćemo za primjer dio teksta koji Eco (Eco: isto) spominje u već navedenom djelu. U tom dijelu teksta on za primjer daje frazem na engleskom i hrvatskom jeziku. Frazem *it's raining cats and dogs* koji bi, ako bi se slijedila gore navedena teorija o prevođenju, preveden zvučao ovako: *kiše psi i mačke*, dok bi se zapravo trebao prevesti svojim ekvivalentnim frazemom, *pada kao iz kabla*. Naravno, Eco (Eco: isto) spominje i činjenicu da prijevod ovisi o kontekstu, što znači da, ukoliko bi se radilo o "normalnom" romanu, doslovan bi prijevod bio neobičan. Ako bi se pak radilo o znanstvenofantastičnom romanu, doslovan prijevod bi bio prihvatljiv.

Jean Rene Ladmiral u knjizi *Kako prevoditi: teoremi za prevođenje*, opisuje prevođenje kao:

"poseban slučaj jezičnog podudaranja: u najširem smislu, prevođenje označava svaki oblik "međujezičnog posredovanja" koji omogućuje prijenos informacija između osoba koje govore različitim jezicima. Prevođenjem se prenosi poruka s jednog polaznog jezika, ili izvornog, na dolazni jezik, ili ciljni." (Ladmiral 2007: 31)

Također govori o tome (Ladmiral 2007: 32) da prevoditelji i tumači moraju imati široku opću kulturu, dobro znanje jezika s kojima rade te da moraju dobro poznavati područje kojemu prevedeni tekst pripada.

Isto mišljenje ima i Jiří Levý, koji u svom djelu *Umjetnost prevođenja* navodi (Levý 1982: 1) da prevoditelj mora znati jezik sa kojeg prevodi, jezik na koji prevodi te predmetni

sadržaj teksta koji prevodi (ovdje navodi mjesto i vrijeme, individualnu osobnost autora i slično).

Vladimir Ivir (Ivir 1984: 33) iznosi nekoliko teorija o prevođenju, a kao razlog za veći broj teorija navodi to da se pristupi prevođenju razlikuju, pa se time razlikuju i definicije predmeta. Međutim, on smatra da je zajednički dio svih definicija da postoji nešto u jednom jeziku, zatim nešto u drugom jeziku te da se između toga može staviti znak jednakovrijednosti. Drugim riječima, "prevođenje je proces kojim od onoga što postoji u jednom jeziku dolazimo do onoga što postoji u drugom, uz zadržavanje znaka jednakovrijednosti." (Ivir: isto)

Navodi da postoje još i lingvistička, filološka i komunikacijska definicija prevođenja.

Prema Pavlović (Pavlović 2015: 25), prevođenje može biti unutarjezično prevođenje (parafraziranje), međujezično prevođenje (prevođenje u užem smislu riječi) i intersemiotičko (npr prevođenje iz verbalnog u neverbalni sustav), a prevoditi mogu čovjek, računalo, te čovjek i računalo.

Poznato je da postoje razne teorije o tome što prevođenje zapravo jest, no činjenica je da ne postoji i ne može postojati univerzalna teorija o prevođenju, s obzirom na to da je ono veoma složen proces koji od prevoditelja zahtijeva da uloži veliku količinu truda i znanja sakupljenog u praksi. Ladmiral (Ladmiral 2007: 27) ovdje navedenu tvrdnju vrlo dobro opisuje riječima da je problem kod prevođenja zapravo prilagodba teorije praksi.

Ovim se problemom bavi i Nataša Pavlović, koja u svojoj knjizi *Uvod u teorije prevođenja* govori o tome da se nameće pitanje je li uopće moguće uspostavljanje jedinstvene teorije kakvoj naginju neki autori poput Nide i Catforda, a koja bi obuhvatila sve elemente prevođenja kao kompleksnog fenomena (Pavlović 2015:20). Ona (isto 2015: 15) nadalje tvrdi, da je prevođenje interdisciplinarna znanost, odnosno znanost koja dijeli teorijske okvire sa susjednim disciplinama kao što su kognitivna lingvistika, kontrastivna stilistika i druge. Također je blisko povezana sa psihologijom, sociologijom, književnosti, kulturalnim studijima i slično.

Ladmiral iznosi sličnu teoriju:

"Teorija prevođenja i spoznaja s njim povezanih fenomena zahtijevaju *interdisciplinarnu* otvorenost, koja u mnogome nadilazi samu lingvistiku i koja se služi gotovo cjelokupnim blagom "književnosti i humanističkih znanosti", pored kojih se traduktologija može konstituirati kao zasebna disciplina." (Ladmiral 2007: 14)

U nastavku Ladmiral, kao i Pavlović, spominje (Ladmiral 2007:14) da prevođenje nije u vezi samo s humanističkim znanostima već i sa znanosti o književnosti, i to ne samo zato što se komparativna književnost temelji na prijevodima, već i zato što prevođenje zahtjeva poseban način pisanja, što prevoditelja čini "autorom novog teksta". Istu tvrdnju podupire i Ivir (Ivir 1984:31) objašnjavajući da je u književnim prijevodima dozvoljeno onoliko slobode koliko je potrebno da bi se čitanjem prevedenog teksta postigao isti doživljaj koji bi se postigao i čitanjem originala.

2.1. Književno prevođenje

Kad govorimo o prevoditelju kao o autoru novog teksta, odnosno koautoru, da bismo bolje razumjeli taj koncept, najprije se moramo dotaknuti teme književnog prevođenja. Što je književno prevođenje? Zašto se književno prevođenje razlikuje od drugih vrsta prevođenja? Silić i Pranjković (Silić, Pranjković 2005: 385) jezik književne umjetnosti opisuju kao individualan jezik koji ima potpunu i neograničenu slobodu, odnosno smatraju da se takvom tekstu ne pristupa s gledišta jezika kao standardnoga, kao što je slučaj u ostalim funkcionalnim stilovima. Ipak, u književnoumjetničkom stilu, baš zbog njegove individualnosti možemo naći i pojave ostalih stilova, razgovornog, novinarsko-publicističkog itd. Dakle, prevoditelj ne radi po pravilima koja navode kako bi se trebalo raditi već onako kako je u mogućnosti raditi. Po tome se književno prevođenje razlikuje od ostalih vrsta prevođenja. Književnoumjetnički stil podrazumijeva da se "pravila jezika kao sustava (koja su lingvistička) ne miješaju s pravilima jezika kao standarda (koja su sociolingvistička) (Silić, Pranjković 2005: 384). Silić i Pranjković nastavljaju tvrdnju (Silić, Pranjković: isto) da prva pravila ovise o jezičnim čimbenicima te imaju odnos jedan izraz: jedan sadržaj, dok druga pravila ovise i o jezičnim i o društvenim čimbenicima te imaju odnos više izraza: jedan sadržaj.

Na tvrdnju da je književnoumjetnički stil slobodan nadovezuje se i Krešimir Bagić (Bagić 2004: 13), koji taj stil svrstava u kategoriju izbora.

"[...] ni književnik ni bilo koji drugi govornik – odlučujući se za neki izraz – ne bira između jednakovrijednih izričajnih alternativa, nego se odlučuje za izraz koji u određenom trenutku najbolje pogađa njegove komunikacijske nakane. Na primjer, nije sasvim svejedno hoće li netko kazati da mu se čelo znoji, poti ili rosi kapljicama znoja, jer ti izrazi nisu potpuni sinonimi i, prema tome, njihova se semantička polja u potpunosti ne podudaraju." (Bagić 2004: 13)

Prevođenje je prenošenje teksta iz jednog jezika u drugi, ali je u isto vrijeme i vrlo složen proces. Za razliku od prevođenja drugih vrsta tekstova, književno se prevođenje razlikuje po tome što ono nije automatizirano, što znači da nema određen obrazac prema kojem se prevodi, kao što je to slučaj kod, primjerice, prevođenja službenih dokumenata. Ivir (Ivir 1984:31) iznosi mišljenje da se književni i neknjiževni tekstovi razlikuju i prema namjeni, čime želi reći da je namjena književnih testova da djeluju na postizanje estetskih efekata, dok je namjena neknjiževnog prevođenja čisto priopćavanje činjeničnih informacija. Navodi (Ivir: isto) i da neknjiževni tekstovi zahtijevaju viši stupanj doslovnosti i vjernosti od neknjiževnih tekstova. Prevoditelj mora moći prevesti djelo s originalnog jezika (najčešće na svoj materinji), vodeći pri tome računa o tome da čitatelj ne smije imati osjećaj da čita prijevod. Ponovo iznosimo Ladmiralovu tvrdnju da je književni prevoditelj i koautor teksta, koji u djelo donosi svoj osobni dodir. Ipak, pri tome mora biti na oprezu i biti svjestan da u tekst ne smije unositi subjektivne ideje, mišljenja i stavove.

Postoje velike razlike između književnog i neknjiževnog prevođenja, a Ivir (Ivir 1984:31) smatra da je književno prevođenje jedan oblik umjetnosti, dok je neknjiževno prevođenje vrsta zanatske vještine. Za Žagar-Šoštarić i Čuljat (Žagar-Šoštarić, Čuljat 2015: 98), književno prevođenje ne funkcionira kao jednostavno prebacivanje teksta iz jednog jezika u drugi zato što se ne može uvijek naći ekvivalent riječi. Opisuju to ovako: "Kako je književni jezik kao individualni, poetički, umjetnički jezik jedinstven, tako je i čitanje književnog djela jedinstveno." (Žagar-Šoštarić, Čuljat 2015: 98)

Žagar-Šoštarić i Čuljat prijevod vide kao (isto 2015: 99 – 107) prijelaz između određenih jezika, kultura i sustava, a prevoditi znači stvoriti dvojnika u književnosti koji će kod čitatelja izazvati jednaki efekt kao što ga izaziva original. To ujedno znači i dobro razumijevanje sustava nekog jezika i strukture teksta. Uzimajući u obzir sintaktičku i morfološku razinu, smatraju da književni tekst ne može biti samo prijenos doslovnog značenja nego zahtijeva da se prevoditelj prilagodi stilu autora i tekst što vjernije prenese u ciljni jezik.

Iz svega ovoga, kao i iz iskustva s prevođenjem književnih tekstova, možemo izvući zaključak da prevoditelj književnih tekstova ima zahtjevnu i odgovornu zadaću. On mora biti u potpunosti upoznat s likovima u tekstu i samom strukturom teksta, s kulturom jezika s kojeg prevodi i s vremenom u kojem se odvija radnja teksta. Mora znati interpretirati tekst da bi ga znao prenijeti u ciljni jezik i mora biti sposoban ispravno u tekstu prenijeti i one neprevedive elemente samog teksta i kulture. Možemo, dakle, reći da je književno prevođenje svojevrsan ples gdje se ocjenjuje i dobra tehnika i sposobnost prijevoda da čitateljima približi i dočara čaroliju kakva se nalazi u originalu.

2.2. Problemi pri prevođenju

Prevođenje je umjetnost, a književno prevođenje pruža osjećaj da svaki put iznova sudjelujemo u stvaranju umjetničkog djela. Ellen Elias-Bursać u djelu *Riječi, šiknule iz tmine* iznosi modernističko viđenje i piše da je prevođenje "način na koji se pisac može kretati među jezicima kako bi otkrio njihov suodnos." (Elias-Bursać 2003: 30). Kao krajnji cilj prevođenja navodi (Elias-Bursać: isto) izražavanje uzajamnog odnosa među jezicima.

Međutim, pri stvaranju tog umjetničkog djela prevoditelji nailaze na razne prepreke i probleme. Postavlja se pitanje koliko prevoditelj smije intervenirati u tekstu, a da bi pritom previše ne mijenja izvorni tekst.

Ladmiral piše (Ladmiral 2007: 38) da prevoditelj u svom poslu mora odabrati manje zlo, odnosno da mora znati razlikovati ono što je važnije od onoga što je manje važno i da pri tome mora voditi računa o publici, cilju prijevoda, poznavanju autora kojeg prevodi i o izvornom jeziku, odnosno kulturi. U svojoj knjizi navodi (Ladmiral 2007: 160) i da je u prevoditeljskoj praksi najvažnije prenijeti smisao, pa makar to značilo i da će nekoj riječi oduzeti ono prepoznatljivo lice koje ima u originalu. Time se postiže tekst koji je čitljiv i razumljiv na razini teksta.

Imajući to na umu, dotaknut ćemo se nekih (jezičnih) problema s kojima smo se susretali prilikom prevođenja romana Maje Gal Štromar, a koji su u teoriji jednostavni za prevođenje, no u praksi je to bilo zahtjevnije izvesti. Drugim riječima, teorije nam opisuju prevođenje i procese koji se koriste pri prevođenju tekstova. Također nam nude različita rješenja za određene probleme, uzmimo za primjer prevođenje dijalekata. Ako imamo dva jezika koja imaju svoje dijalekte, prevoditelj će dijalekt u jednom jeziku prevesti određenim dijalektom u drugom jeziku. Međutim, problem u prevođenju tog tješenja je taj, što

prevoditelj najprije mora usporediti oba jezika, odlučiti koji će dijalekt prevesti kojim, objasniti zašto se odlučio baš za to rješenje, a ne za neki drugi dijalekt, naći ekvivalente u jezicima. Drugi se problem javlja i ako u jednom jeziku postoji određeni dijalekt, a u drugom jeziku ne postoji. Uzmemo li u obzir samo ovdje navedene primjere, možemo zaključiti da je prijevodni proces u praksi mnogo zahtjevniji od same teorije o rješavanju problema. Ovdje još možemo uvrstiti i primjere kao što su lažni prijatelji, prevođenje frazema, pomaci u prevođenju ili prenošenje elemenata kulture iz jednog teksta u drugi.

S tim u vezi, Nataša Pavlović (Pavlović 2015: 32-43) piše o nepodudarnostima na različitim jezičnim razinama, fonetskoj i fonološkoj, leksičkoj, gramatičkoj tekstualnoj razini. Spominje i situacije do kojih dolazi jer neka riječ u ciljnom jeziku nema nadređeni ili podređeni pojam, gdje za primjer daje usporedbu iz engleskog i švedskog jezika. Tako u engleskom jeziku postoji pojam *siblings* (hrv. najbližnje *brat i sestra*) ili *grandparent* (hrv. *baka i djed*), dok u švedskom postoje posebni izrazi za majčine i očeve roditelje (*mormor i farmor* i *morfar i farfar*).

Navodi (Pavlović: isto) i slučajeve kad je izvorni pojam kulturno specifičan, odnosno nema prijevodnog ekvivalenta u ciljnom jeziku, kad riječi imaju različito asocijativno značenje u dva jezika (*eng. tea – hrv. čaj*, ali u Velikoj Britaniji riječ *tea* označava i *lagani popodnevni obrok*).

Kad je u pitanju prijevodna ekvivalencija, Pavlović (Pavlović 2015: 45) tekstni ekvivalent opisuje kao "bilo koji tekst ili dio teksta na ciljnome jeziku za koji se u konkretnoj situaciji može reći da je ekvivalent određenog teksta ili dijela teksta na izvornome jeziku."

U većini situacija u dva ili više jezika ne postoje apsolutni ekvivalentni, pa prevoditelj mora (kao i pri prevođenju frazema, na primjer) pronaći najbliži oblik. U slučaju da ekvivalent ne postoji, prevoditelj riječ može objasniti ili, ako nema veliku važnost za tekst, izbaciti.

Prevoditelji se često nađu u situacijama kad moraju procijeniti koje je najbolje rješenje za prijevod bez prevelikog zadiranja u strukturu teksta. Iz tog razloga moraju biti dobro upoznati sa svim jezicima kojima se bave i sa svim mogućim preprekama na koje nailaze tijekom procesa prevođenja.

2.3. Elementi kulture

Kultura, jezik i društvo su međusobno povezani i ta veza je neraskidiva. Kultura ne može bez društva, a društvo ne može bez jezika, a slobodno možemo reći već dobro znanu činjenicu da je jezik sastavni dio kulture. Bilo da želimo vjerovati u teoriju da su svi jezici nastali pri gradnji Babilonske kule ili da su se postupno razvijali iz određenih prajezika, jedno je sigurno – postoji mnogo društava i još više različitih kultura. Svaka od njih je individualna i posebna na svoj način, a sve su one na neke načine ipak duboko povezane.

Poslužit ćemo se riječima Josifa Brodskog i reći ćemo da je "prijevod [...] otac civilizacije." (Josif Brodski)

Upravo ovdje počinje izazov za svakog prevoditelja. Novosel (Novosel 2009: 329) iznosi mišljenje da je prevođenje proces u kojem se susreću dva različita jezika i dvije kulture u konkretnom obliku, a to je tekst. Objasnjava da su u tom procesu izražene kulturne vrijednosti, ekonomska moć, politička moć i subjektivne odluke prevoditelja te drugo, različito u svojem kulturnom obliku. Novosel objašnjava i da se postavlja pitanje koliko zapravo *stranoga*, *drugoga* prevoditelj smije dodati u prijevod, a koliko toga smije izbaciti.

Prevoditelj pri prevođenju igra svojevrsnu ulogu posrednika između dviju kultura i zato mora biti dovoljno kompetentan i upućen u sve aspekte određene kulture, da bi ih mogao što vjernije prenijeti. Ipak, često se nađemo u situaciji kad nemamo prijevodni ekvivalent za određeni kulturološki fenomen. U tom slučaju prevoditelj ima slobodu odlučivanja.

Tu tvrdnju potvrđuje i Novosel, riječima da se:

"prevođenje elemenata kulture može [...] promatrati i kao proces rješavanja problema i donošenja odluke: kada u tekstu izvoru imamo element kulture koji nema ekvivalent u kulturi cilju, on za prevoditelja predstavlja problem, kojeg rješava način da donosi odluku o primjeni strategije i procedure za prevođenje tog elementa. (Novosel 2009: 328)

Levý tvrdi da jednom prevedeno djelo postaje dijelom domaće književnosti i tada "vrši iste kulturne funkcije kao i originalno djelo" i "informira nas o originalnom djelu i inozemnoj kulturi uopće" (Levý 1982: 81), dok Žagar-Šoštarić i Čuljat smatraju da su "upravo prijevođa književnih (umjetničkih) tekstova bitni za uspostavljanje kulturalnoga kontinuiteta." (Žagar-Šoštarić, Čuljat 2015: 96)

Kad govorimo o srodnosti kultura i jezika, važno je spomenuti tri tipa srodnosti, a to su kontaktna, tipološka i genetska srodnost. Kontaktna srodnost proistječe iz dodira govornika različitih jezika i preuzimanja jezičnih jedinica iz jednog sistema u drugi. Može nastati kao posljedica međusobnog utjecaja dvaju jezika koji koegzistiraju na zajedničkom prostoru ili kao posljedica bilo kakvog kontakta dvaju jezika koji su međusobno udaljeni ali čiji su govornici nekako došli u dodir jedni s drugima. Tipološka srodnost se odnosi na situaciju kad jezični sistemi imaju zajedničke crte u svojim strukturama, a istražuje odnos leksičkih i gramatičkih morfema i način na koji oni tvore sintagme. Genetska srodnost se temelji na zajedničkom porijeklu određenih jezičnih sistema, a genetski srodni jezici su oni za koje se može dokazati da su u nekom prethodnom vremenu sačinjavali jedan jezični sistem.

Anita Peti-Stantić i svojoj knjizi *Jezik naš i/ili njihov* (Peti-Stantić 2008: 45) uspoređivala je južnoslavenske jezike jer su tijekom povijesti bili u međusobnim doticajima, kao i u doticajima s hijerarhijski višim jezicima kao što su njemački, mađarski, talijanski. Također navodi da su:

"granice između zajednica koje su se njima služile tijekom povijesti mijenjane i zato što su ti jezici uglavnom povezivali zajednice kojima je to povezivanje i sporazumijevanje bilo itekako potrebno, što zbog opstanka, što zbog prosperiteta koji je u nekim primjerima (kao što je dubrovački) upravo proizlazio iz sposobnosti prilagođavanja potrebama sporazumijevanja." (Peti-Stantić 2008: 430)

Slovenska i hrvatska kultura iz tog su razloga jako bliske, no čak i unatoč tome, postoje određeni izrazi i elementi kulture koji nemaju svoj stopostotni ekvivalent u drugom jeziku, što ih čini teškim ili nemogućim za prevođenje. Ipak, cilj je naći način da se čitatelju približi taj specifičan element kulture. Možemo se složiti s Ivirovom tvrdnjom (Ivir 1984: 62) da prenošenje obavijesti s nepoznatim elementom kulture ipak ima veliki značaj za kulturu, naime, što se taj element više koristi u različitim situacijama, to će postati češća pojava i lakše će se uklopiti u ciljnu kulturu kao njezin sastavni dio. To možemo potvrditi mnogobrojnim primjerima iz života. Uzmimo za primjer riječi koje su tijekom vremena, a skoro neprimjetno ušle u naš jezik, kao što su engleske riječi *friend (frend)*, *cool, (kul)*, *thanks (tenks)*, kojima se danas služe mladi, ali su učestalom upotrebom ušle u govor. Drugi primjer koji možemo uzeti jest pojava *junk fooda*, kako riječi tako i koncepta. Kad su u pitanju slovenska u hrvatska kultura i njihov međusobni utjecaj, možemo se osvrnuti na članak Mileta Mamića, *Slovenske riječi u rječniku Jugoslovenske Akademije* (Mamić 1990: 131) u kojem navodi da je slovenski jezik imao svojevrsnu ulogu posrednika kad su u pitanju bile prevedenice s njemačkog jezika

u vrijeme hrvatskog narodnog preporoda. Tako su neke od riječi koje su iz slovenskog jezika ušle u hrvatski bile *glasba, glasovnica, blagostanje, kovina, mrtvačnica, sustav, dražba*. U članku Mamić navodi (Mamić 1990: 132) i da je slovenski bio jezik–posrednik i za riječi koje su u hrvatski jezik ušle iz češkog i ruskog jezika. Kao zaključak ovog poglavlja možemo reći da, što se više neka riječ ili koncept pojavljuje u društvu, time će se lakše utisnuti i uklopiti u postojeću kulturu.

2.4. Ispreplitanje kultura i poigravanje jezicima u romanu Maje Gal Štromar

Zanimljiv primjer ispreplitanja kultura možemo vidjeti upravo u romanu "Potaknjenci", gdje je autorica odlučila koristiti različite jezike. Uz svaki se jezik vežu zanimljive povijesne priče oko kojih se vrti život glavnog lika, Patrika.

Za analizu prevoditeljskih postupaka prilikom prevođenja romana *Potaknjenci*, Maje Gal Štromar na hrvatski jezik odlučila sam se tijekom prevođenja i sudjelovanja u kolegiju *Prevođenje sa slovenskoga na hrvatski jezik*, koji smo slušali kod profesorice Anite Peti-Stantić. Na istom kolegiju, koji se izvodio 2015. godine sudjelovale su: Sanja Pušec, Aleksandra Vračević, Natalija Rob, Jana Zidanić i Karmen Novak-Tomiša. U nastavku rada iznijet ću dio naših zajedničkih analiza, iako ću se većinom osloniti na vlastite analize provedene tijekom istraživanja za ovaj rad. Prilikom mog istraživanja problemi koji su se najčešće pojavljivali bili su jednostavni, a uključivali su poredak riječi u rečenicama i prevođenje frazema koji su, srećom, bili slični frazemima u hrvatskom jeziku. Od većih poteškoća suočile smo se s poigravanjem riječima koje je autorica vješto i često koristila u romanu. Uz to, koristila se i većim brojem jezika no što je to uobičajeno. Kad kažem *uobičajeno*, time podrazumijevam da autori obično koriste dva različita jezika prilikom pisanja, a oni uključuju materinji jezik i jedan strani jezik. Jezici kojima se koristila bili su slovenski, hrvatski, njemački, latinski i talijanski. U nekoliko je primjera autorica riječi na stranim jezicima sama stavljala prevedene u fusnote, što je dodatno potaknulo razmišljanje o tome kako prevesti, koji dio teksta prevesti, a koji ostaviti nepreveden zbog efekta? To nas dovodi do pitanja dvojezičnosti ili višejezičnosti.

Dvojezičnost ili bilingvizam (u ovom slučaju višejezičnost!) je specifična pojava u jeziku koju možemo naći kod manjina i u određenim manjinskim mjestima. Uzmimo za primjer Istru, u kojoj su talijanski i hrvatski jezik podjednako zastupljeni. Primjer toga možemo naći i u romanu *Potaknjenci*, gdje baka glavnog lika Patrika koristi talijanske,

hrvatske, čak i njemačke izraze kako bi nešto naglasila u pojedinoj situaciji. Dvojezičnošću se osiguravaju uvjeti za očuvanje kulturne baštine. Iako je autorica u romanu različite jezike koristila više kao metaforu za neke određene trenutke i događaje, a ne zato da naglasi očuvanje kulturne baštine, ipak se u nekim elementima može vidjeti i taj aspekt. Možemo ga vidjeti u primjerima kad Patrikova baka govori o Trstu ili svom pokojnom suprugu koji je bio Nijemac. Anita Peti-Stantić dvojezičnost uzima (Peti-Stantić 2008: 99) kao "nužnu pretpostavku za temeljito razumijevanje odnosa među jezicima i/ili njihovim sastavnim dijelovima u danim kulturnojezičnim zajednicama tijekom povijesti."

2.4.1. Prijevod

Djelo može biti napisano samo jednim jezikom, a može biti pisano i jednim jezikom uz pojavu jednog ili više elemenata drugih jezika. Do toga dolazi iz različitih razloga, bilo da je autor sam korisnik dva ili više jezika ili da bi izazvao određeni efekt kod čitatelja koji ne može izraziti korištenjem izvornog jezika. To nas dovodi do pitanja kako prevoditi takve tekstove? Ako je tekst napisan na izvornom jeziku, prevoditelj će ga jednostavno prenijeti u ciljni jezik. A ako je tekst napisan na izvornom jeziku uz pojavu elemenata drugih jezika, prevoditelj će morati posegnuti za različitim pomagalima kako bi tekst prenio u ciljni jezik. Najprije je potrebno upoznati se s autorovim opusom i stilom pisanja, pokušati razumjeti zašto je i na koji način koristio određene elemente u svom djelu te na kraju, pokušati shvatiti koji je efekt time želio postići. Poigravanje jezicima u književnom djelu za prevoditelja predstavlja izazov zato što autor u originalnom djelu stavlja u odnos druge jezike prema jeziku na kojem piše. Tu se možemo dotaknuti hijerarhije jezika kroz povijest. Peti-Stantić (Peti-Stantić 2008: 102) spominje "više" i "niže", odnosno nadređene i podređene jezike. Za primjer uzima upravo latinski i njemački, a zatim dijelom i talijanski jezik koji su imali utjecaja na znanstvenu i stručnu terminologiju hrvatskog i slovenskog jezika. Spominje i da je višejezičnost nerijetko uvjetovana statusom, pripadnošću određenoj klasi ili stupnjem obrazovanja, što se može vidjeti i u primjerima iz romana. Peti-Stantić (Peti-Stantić 2008: 104) zaključuje, da je "osnovna odrednica toga tipa višejezičnosti želja da se piše drugim jezikom [...], svijest o tome da se time ulazi u širi kulturno-civilizacijski krug."

2.4.2. Jezici u odnosu na originalan tekst

Kad se prevoditelj nađe pred izazovom i u tekstu se suoči s ovolikim omjerom stranih jezika, mora pronaći način da se i on poigrava prijevodom. Naravno, u mjeri u kojoj mu to dopuštaju književno djelo koje prevodi, kao i jezik s kojeg i na koji prevodi. S obzirom da je i sam naziv ovog diplomskog rada "Poigravanje jezicima u romanu *Potaknjenci*", napraviti ćemo dublju analizu i zadržati se na toj temi. Kao što smo već spomenuli, u romanu Maja Gal Štromar koristi pet jezika i to u podjednakom omjeru. Najzastupljeniji je, naravno, slovenski jezik kojim je napisan roman. Uzmemo li u obzir ostale jezike u odnosu jednih prema drugima, istraživanjem smo utvrdili da je najzastupljeniji njemački jezik, talijanski i hrvatski se pojavljuju u istom omjeru, dok je latinski najmanje zastupljen. Uzet ćemo neke dijelove iz romana kako bismo prikazali primjere upotrebe različitih jezika.

Latinski jezik uvijek je bio povezan s obrazovanjem i znanošću, kao što je dugo vremena bio i glavni jezik u crkvi, te ga se kao takvog smatra "visokim" jezikom. U romanu se pojavljuje u nazivima biljaka i nekih životinja, poput muha, a valja napomenuti i da je glavni lik, Patrik, biolog koji zna sve o biljkama. U romanu se često referira na biljke i životinje, a nazive koristi i kao metafore. Nazive također koristi kad želi napraviti usporedbu između ljudi i njihovog odnošenja prema drugima i ponašanja u društvu. U primjerima gdje je autorica koristila latinski jezik nismo vidjeli potrebu da ga prevodimo te smo ga, sukladno tome, ostavili u originalu. Njemački je jezik kroz povijest također imao mnogo utjecaja na jezike naših prostora, a kao što smo već i prije spomenuli, mnogo je izraza koji su ušli u hrvatski jezik prevedeno upravo s njemačkog. On je tijekom godina također bio pokazatelj određenog visokog statusa u društvu, dobrog obrazovanja i visoke nauke. U romanu se pojavljuje kvazi-njemački jezik kojim govori baka glavnog lika Patrika, i to uglavnom zato, što želi opisati svoju lozu, odnosno naglasiti da su oni plemenita obitelj plave krvi iz velikog i snažnog naroda. Pri prevođenju s njemačkog jezika izabrale smo dva načina na koji smo dijelove teksta odlučile prevesti, odnosno ne prevoditi. U nekim smo dijelovima teksta rečenice prevodile, dok smo ih u drugim dijelovima odlučile ostaviti neprevedene. Razlog tome je taj, što nismo željele zadirati preduboko u prijevod samog originalnog teksta romana i raditi prevelike intervencije u načinu na koji autorica piše, jer je u nekim primjerima autorica već sama stavila fusnotu s prijevodom na slovenski na dno stranice. Vodeći se time, odlučile smo prevoditi samo one rečenice za koje je autorica i sama napisala prijevode u romanu. Talijanski jezik, u romanu podjednako zastupljen kao i hrvatski, autorica je koristila kad je opisivala vrijeme kad je izgubljen Trst te kako bi naglasila tu, već spomenutu činjenicu, davni

gubitak Trsta. Hrvatski je jezik povezan s Titom i njegovim vremenom te mogućnostima koje su ljudi imali za vrijeme bivše države. U romanu se na gotovo svakoj stranici mogu naći primjeri upotrebe nekog od spomenutih jezika, a isto se tako mogu naći i primjeri upotrebe više jezika u jednoj rečenici ili odlomku.

2.4.3. Primjeri iz romana

Maja Gal Štromar koristila se ovom "metodom" pisanja da bi naglasila i opisala različite situacije iz različitih dijelova života Patrika i njegove obitelji. Tako se pojavljuju razni recepti, upute za uzgoj biljaka, astrološke prognoze i kriminalistička izvješća. To je bio samo jedan od načina koje je autorica iskoristila da izbjegne dosadan i jednoličan tekst, a ujedno i naglasi raznovrsnost tema koje se mogu pronaći u tekstu. Nabrojat ćemo neke primjere.

Latinski:

(1) Lat: "Tla je prerastla trava, alergena ambrozija, *Ambrosia artemisiifolia*, pelinolistna pošast."

(1) Hrv: "Zemlju je obrasla trava, alergena ambrozija, *Ambrosia artemisiifolia*, pelinolisno čudovište."

(2) Lat: Muhe mthovinarke pa so še vedno tam. *Sarcophage carnarie*."

(2) Hrv: Muhe mesožderke još su još uvijek tamo. *Sarcophage carnarie*."

(3) Lat: *Gallus Gallus Domesticus*.

(3) Hrv: *Gallus Gallus Domesticus*.

Njemački:

(4) Njem: *Aufwiedersehen, aufwiedersehen, mein lieber Augustin, Gute Reisse, Bon voyage! Frau Von Schellez*

(4) Hrv: *Aufwiedersehen, aufwiedersehen, mein lieber Augustin, Gute Reisse, Bon voyage! Frau Von Schellez!*

(5) Njem: *Du bist mein Schatzi Mausie! Das must Du wissen! Einmahl wird Aus Dier noch was!*

(5) Hrv: Ti si moj dragi mišić! To moraš znati i od tebe će jednom biti nešto!

(6) Njem: Da, pogrešala ga je. Predvsem pa prvo kinodvorano v mestu, menzo za luške delavce in slaščičarno, ki naj bi jih menda posedovala njena 'aber wir sind bürgerlich' družina v Trstu.

(6) Hrv: Prije svega nedostajala joj je kinodvorana u gradu, menza za lučke radnike i slastičarnica, koje je navodno posjedovala njena 'aber wir sind bürgerlich'² obitelj u Trstu.

Talijanski:

(7) Tal: Tuji so boljši, učinkovitejši, nihče jih ne razume, *parlano, parlano, parlano*

(7) Hrv: Strani su bolji, djelotvorniji, nitko ih ne razumije, *parlano, parlano, parlano!*

(8) Tal: Lepo, torej, *con gusto. Alla menta. Brava, brava!*

(8) Hrv: Lijepo, dakle, *con gusto. Alla menta. Brava, brava!*

(9) Tal: Hahljala se je in si oblizovala zgornjo režasto ustnico, ki si jo je kot vedno našminkala z *rosso carmino*.

(9) Hrv: Hihotala se oblizujući gornju usnu koju je kao i uvijek našminkala *rosso carminom*.

Hrvatski:

Hrv: *Lakše se diše, lakše se diše.*

Hrv: *Nema više ljubavi, draga Von Babi, lakše se diše [...]*!

Hrv: *Ma jebeš ti kartone! Oćemo li? Oćemo. A šta? Da radimo! Za koga? Za Tita!*

Primjer kombinacije jezika:

"Zaželel sem si, tako iznenada, da bi skočil nanjo. Ji z nogo stisnil vrat, da bi zahlipala, zakokodakala kot kura pred zakolom. V njeni vili Čira Čara, ki je postala glasbena šola. Kakšna krivica! »(10) **Ich bin hier**, na tem usranem pokopališču nunskih dojenceljnov, mojo plemenito vilo Čira Čara pa so nacionalizirali, trokli! In zdaj v njej razvajenci fušajo in cigumigajo (11) **Hej brigade, kje so meje pregrade** po strunah gor in dol!« Davil bi jo, da bi kokodakala, ne kot Jakob Petelin Gallus, temveč kot (12) **Gallus Gallus Domesticus**. Da bi odprla usta, na široko, loveča sape. Jaz pa bi vanjo usul zdrobljene

² 'Ali mi smo gradska' (u fusnotu stavila autorica).

metine bombone. Ah (13) **nein, nein!** Še raje tiste bele okrogle naftalinske *mottenkuglice*, ki so tako nenavadno zaudarjale in s sladkobnostjo premeteno preganjale molje. Da, aromatski ogljikovodik bi ji usul v goltanec, da bi se stara večča zadavila. Najprej bi nastopil glavobol, za tem prebavne motnje, drhtavica, krči, sprememba krvne slike, paraliza dihanja. Tako to gre pri podganah. In potem bi vanjo usul še vrečko metinih bombonov, tistih tržaških. Tuji so boljši, učinkovitejši, nihče jih ne razume, (14) **parlano, parlano, parlano!** Da bi se sladki in trdi okruški zadrli v njeno mehko in postarano žrelo. Aiuto, aiuto, aiuto. Skuza ijo non kapire italiano! Crkni! Bastard! Brez prevoda, crkni! Da bi se zarili v vlažno, s čiki prekajeno babičino sluznico in jo porezali do obisti. Do konca. (15) **Nema više ljubavi, draga Von Babi, lakše se diše, alles kaputt!** Da bi izkravela, kar tam, na njeni plemeniti perzijski preprogi. Da bi se davila, dolgo. Dolgo in počasi, s stilom, kot se za plemenite ljudi z modro krvjo spodobi. Lepo, torej, (16) **con gusto. Alla menta. Brava, brava! Bis! Še malo, loss, loss, ein bisschen, babi!** In gledala bi me, njenega prestolonaslednika. Skozi zaveso popokanih očesnih kapilar bi gledala, kako prevzemam oblast. Gledala, kako njena cvetoča velikocvetna magnolija, (17) **Magnolia grandiflora**, z rožnatimi mesnatimi tulipanovimi cvetovi za oknom usiha. Kako se slika življenja seseda v bele lise, v droben svetlikajoči se pesek. Kot televizijski ekran pozno v noč, ko izklopijo prenose. *Nobenega prenosa več. Nobenih prenašanj več.* In potem bi izdihnila. (18) **Aufwiedersehen, aufwiedersehen, mein lieber Augustin, Gute Reise, Bon voyage! Frau Von Schellez!**

Doživljal sem zmago, zmago nad njo, nad skušnjavo, nad sabo. Premagal sem se. Zadržal sem se. Ubil sem željo. Jaz, Ahil. Babi pa se je smehljala. V mojih očeh si je ogledala neskončno dovršeni umor. Na platna beločnic mojih otroških modrih zrkel, ki so morala prezgodaj odrasti, je projicirala svoj veleumni film zmagovitega pohoda. Poletna noč in kino na odprtem. Hahljala se je in si oblizovala zgornjo režasto ustnico, ki si jo je kot vedno našminkala z (19) **rosso carmino**. Našminkala kar preko robov, da je dajala videz polnosti in privlačnosti. Babi in njena plemenita občutljiva koža, ki je prenašala samo lekarniški borogal. Protiglivično in protibakterijsko plemenita koža. Kot modras je z jezikom ošvrknila spodnjo ustnico. Previdno, da se krvava rdečina njene grofovske pohote ne bi razmazala. Tako namreč kaže pritrđijo svojemu zločinskemu planu.

» (20) **Du bist mein Schatzi Mausie!³ Das must Du wissen! Einmahl wird Aus Dier noch was!**« je ponosno siknila, mi potisnila vrečko bombonov v nepolitično desnico, me še enkrat potrepļjala po rami, lahko frcnila s suhljatim členkom kazalca po licu, da sem se predramil iz sladkobne morilske oмотice in mi ostro zabičala [...]."⁴ (Gal-Štromar 2012: 13 - 14)

³ Ti si moja ljuba miška! To moraš vedeti in iz tebe bo nekoč še kaj!

⁴ Poželio sam, tako iznenada, skočiti na nju. Nogom joj pritisnuti vrat tako da se zagrcne, zakokodače kao kokoš prije klanja. U njenoj vili Čira Čara koja je postala glazbena škola. Kakva nepravda! „ (10) **Ich bin**

Nakon što smo iznijeli neke od primjera iz romana, možemo reći da je glavna uloga ovih višejezičnih izraza ta, da se u tekstu na drugačiji i snažniji način naglase emocije i ekspresije likova. Također, kao čitatelji, možemo reći da će čitateljevu pažnju više privući dio teksta koji je naglašen na drugačiji način. Tako će *Ein bisschen* imati jaču konotaciju i uhvatiti pažnju u većoj mjeri nego verzija *Samo malo* (do Trsta).

hier", na tom usranom groblju dojenčadi časnih, a moju su plemenitu vilu Čira Čira nacionalizirali, budale! I sada u njoj razmaženci falšaju i drndaju gore dole po žicama (11) *Hej brigade, gdje su granice pregrade!*“ Davio bih je tako da ne bi kokodakala kao Jakob Petelin Gallus, već kao (12) *Gallus Gallus Domesticus*. Da bi široko otvorila usta hvatajući dah. A ja bih u nju usuo smrvljene bombone s okusom mente. Ah (13) *nein, nein!* Bolje one bijele, okrugle, naftalinske *mottenkuglice*, koje su tako neobično zaudarale i slatkoćom lukavo tjerale moljce. Da, u grkljan bih joj usuo mirisni ugljikovodik tako da se stara vještica zadavi. Najprije bi nastupila glavobolja, zatim probavne smetnje, drthavica, grčevi, promjena krvne slike, zastoj disanja. Tako to ide kod štakora. A nakon toga bih u nju usuo još i vrećicu bombona s okusom mente, onih iz Trsta. Strani su bolji, djelotvorniji, nitko ih ne razumije, (14) *parlano, parlano, parlano!* Tako da se slatke i tvrde krhotine zabodu u njeno meko i ostarjelo ždrijelo. Aiuto, aiuto, aiuto. Skuza ijo non kapire italiano! Krepaj! Bastard! Bez prijevoda, krepaj! Tako da se zariju u vlažnu, od čikova bakinu dimljenu sluznicu i razrežu je do daske. (15) *Nema više ljubavi, draga Von Babi, lakše se diše, alles kaputt!* Tako da iskrvari upravo tamo, na njenom perzijskom tepihu. Gušila bi se, dugo. Dugo i polako, sa stilom, kako i priliči plemenitim ljudima plave krvi. Lijepo, dakle, (16) *con gusto. Alla menta. Brava, brava! Bis! Još malo, loss, loss, ein bisschen, bako!* I gledala bi me, svog prijestolonasljednika. Kroz zavjesu ispucanih kapilara u oku gledala bi kako preuzimam vlast. Gledala kako njena rascvjetana volecvjetna magnolija, (17) *Magnolia grandiflora*, mesnatih ružičastih cvjetova poput tulipana, vene na prozoru. Kako se slika života sliježe u bijele mrlje, u sitni svjetlucavi pijesak. Kao televizijski ekran kasno u noć kada isključe prijenos. *Više nijednog prijenosa nema. Više nikakvih pitanja nema.* A zatim će izdahnuti. (18) *Aufwiedersehen, aufwiedersehen, mein lieber Augustin, Gute Reisse, Bon voyage! Frau Von Schellez!*

Doživljavao sam pobjedu, pobjedu nad njom, nad iskušenjem, nad sobom. Obuzdao sam se. Zaustavio sam se. Ubio sam želju. Ja, Ahil. A baka se smješkala. U mojim je očima vidjela beskrajno savršeno ubojstvo. Na platna bjeloočnica mojih dječjih plavih očnih jabučica koje su morale prerano odrasti projicirala je svoj genijalni film pobjedničkog pohoda. Ljetna noć i kino na otvorenom. Hihotala se oblizujući gornju usnu koju je kao i uvijek našminkala (19) *rosso carminom*. Našminkala ju je preko rubova tako da je izgledala puno i privlačno. Baka i njena plemenita, osjetljiva koža koja je podnosila samo ljekarnički borogal. Antifungalna i antibakterijska plemenita koža. Jezikom je kao poskok okrnula donju usnu. Oprezno, kako se krvavo crvenilo njene grofovske požude ne bi razmazalo. Tako, naime, zmije potvrđuju svoj zločinski plan. „(20) *Du bist mein Schatzi Mausie!⁴ Das must Du wissen! Einmahl wird Aus Dier noch was!*“ ponosno je siknula, gurnula mi vrećicu bombona u nepolitičku desnicu, još jednom me potapšala po ramenu, lagano me kvrcnula po obrazu mršavim zglobovom kažiprsta tako da sam se probudio iz slatkaste ubitačne nesvjesticice i oštro mi zaprijetila [...].“

3. MAJA GAL ŠTROMAR I ROMAN *POTAKNJENCI*

Maja Gal Štromar slovenska je spisateljica, glumica i prevoditeljica. Rođena je 26. kolovoza 1969. godine u Novom Mestu u Sloveniji. Studirala je talijanski i francuski jezik na Filozofskom fakultetu u Ljubljani. Nakon diplome preselila se u Pariz, gdje je završila Međunarodnu školu glume Jacques Lecoq. Glumila je u Slovenskom ljudskom kazalištu u Celju i u Slovenskom narodnom kazalištu u Mariboru.

Izdala je četiri pjesničke zbirke (*Goga 66000*, *Na predpomlad mi reci ti*, *Že češnječas*, *Boginja z zamudo – Dea in ritardo*), monodramu *Alma Ajka*, romane *Amigladino srce* (2003.), *Ljubeznica ali Svetloba po dekretu* (2006.), *Misli name, ko ti je lepo* (2011.), *Potaknjenci* (2014.), *7 kg do sreče* (2015.) i niz radijskih drama.⁵

1991. godine bila je dobitnica Severove nagrade, najuglednije glumačke nagrade Sloveniji.

U romanu *Potaknjenci* fabula opisuje glavnog junaka priče, Patrika Šelca i njegov život. On je biolog srednjih godina i otac troje djece, čijim životom upravljaju žene koje ga okružuju: baka, mama, teta i supruga. Roman se na prvi pogled i prvo "čitanje" čini kao kriminalistička priča, uzmemo li u obzir da počinje policijskim izvješćem u kojem se opisuje ubojstvo mlade djevojke, za koje je optužen ni manje ni više nego njezin poznanik, P.Š. U romanu je prikaz glavnog lika ponuđen iz više perspektiva, od maminog sina do brižnog oca i na kraju psihopata. Ispunjen je pojmovima i slikama raznovrsnih biljaka, koje autorica uvodi u roman i vješto ih iskorištava kao metafore. Ono što roman čini zanimljivim ujedno je i ispreplitanje različitih jezika, od kojih svaki ima svoju priču koja je vezana samo za njega.

4. ANALIZA PRIJEVODA

4.1. Uvod u analizu

Drugim riječima, teorije prevođenja nas informiraju o tome što bi prevođenje trebalo biti i kako bi se trebalo prevoditi, dok je u stvarnosti praksa ponešto drugačija i svaki prevoditelj mora naći svoj način da tekst prevede na način da uspije prenijeti smisao originala. O tome Ladmiral kaže:

⁵ <http://majagalstromar.si/sl/vstopna/>

"Svrha prijevoda je da nas *poštedi čitanja izvornog teksta* – tako bi, po našem mišljenju, trebalo definirati prevođenje u pravom smislu riječi. Prijevod treba zamijeniti izvorni tekst "identičnim" tekstom u ciljnom jeziku. A upravo u problematičnom karakteru te identičnosti leži sva teškoća teorije prevođenja: stoga ćemo radije govoriti o "ekvivalentnosti" teksta." (Ladmiral 2007: 35)

O prevođenju Žagar-Šošćarić i Čuljat (Žagar-Šošćarić, Čuljat 2015: 95) govore da je "[...] već od samog nastanka jezika simbol za izmjenu potrebnih informacija te posrednik raznih kultura."

Donat i Jovanović pišu da je "Prevođenje [...] umjetnost, a dobar prijevod novo umjetničko djelo. Rad prevodioca pri tome predstavlja duhovnu transmisiju između raznih vremena, naroda, kultura i jezika." (Donat, Jovanović 2009: 249)

Svaka od teorija koje postoje je ispravna na svoj način i svaka od tih teorija je vrijedna proučavanja te može pomoći svakom prevoditelju koji se suoči s određenim problemima, što se može vidjeti i na primjerima koje smo iznijeli u radu. U sljedeća ćemo dva poglavlja još prikazati kako Maja Gal Šćromar vješto koristi igre riječi u svom romanu te koje smo načine pronašli i koristili da bismo igre riječi dosljedno preveli.

4.2. Igre riječi u romanu Maje Gal Šćromar

Liljana Butković u svom članku *Metodički model obradbe vremenske raslojenosti leksika* iz 2008. Godine (Butković 2008: 105) opisuje leksički sustav hrvatskog standardnog jezika koji se dijeli na općeuporabni leksik i leksik koji ima ograničenu uporabu. Opći leksik se dijeli na aktivni i pasivni leksik. Aktivni leksik je onaj kojim se služi većina govornika hrvatskog jezika, dok se pasivni leksik sastoji od leksema koji su zastarjeli. Pasivni leksik čine arhaizmi, nekrotizmi, knjiški leksemi i historizmi. Postoji i leksik koji je između pasivnog i aktivnog leksika, a njega čine zastarjelice, pomodnice, oživljenice i neologizmi.

Pronašli smo nekoliko definicija riječi neologizam u nekoliko različitih rječnika i knjiga i stručnih rasprava.

Prema Rječniku stranih riječi (Klaić 2007: 937) neologizam je nova riječ, odnosno jezična novotvorina. To su riječi koje su nastale na razne načine i iz različitih razloga, no još uvijek nisu u potpunosti prihvaćene u jeziku. One tako mogu biti kalkovi, riječi koje su nastale doslovnim prevođenjem (*vodopad*), mogu nastati zbog novih znanstvenih dostignuća ili društvenih pojava (*računalo*), mogu biti predložene u jeziku, iako su prevladale posuđenice

(*helikopter – zrakomlat*), a mogu biti i nekrotizmi, odnosno riječi koje pripadaju leksiku nekog pisca, a nikad nisu postale dio aktivnoga leksika⁶.

U Velikom rječniku hrvatskoga jezika (Anić 2003: 853) neologizam je označen kao "nova riječ, jezična novotvorina, kovanica ili posuđenica iz drugog jezika; novotvorenica."

Na Hrvatskom jezičnom portalu definicija neologizma jest da je on "lingv. nova riječ, jezična novotvorina, kovanica ili posuđenica iz drugog jezika, novotvorenica."⁷

Prema Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva (Simeon, 1969: 904) neologizam je "novotvorina, novostvorena riječ; novo skovana i još ne općenito prihvaćena riječ ili izraz; kovanje i upotreba novih riječi ili upotreba starih riječi u novom značenju; riječ, izraz, konstrukcija koja je nedavno ušla u jezik."

Novotvorenicama se označavaju novi pojmovi, proizvodi i slično. Najviše se ipak koriste u zatvorenim krugovima nekih zanimanja kao što su znanost i umjetnost, jezik liječnika i znanstvenika. Novotvorenice s vremenom postaju prihvaćene u jeziku i postaju dio svakodnevnog govora, čak postoje i natjecanja na kojima se smišljaju i nagrađuju najoriginalnije ideje.

Alen Milković u svojoj doktorskoj disertaciji *Normiranje neologizama u hrvatskome jeziku* (Milković: 2010: 1) opisuje kako se "proces stvaranja novih leksema domaćega podrijetla te prihvaćanje novih leksema stranoga podrijetla temeljno veže uz komunikaciju."

Mi ćemo se detaljnije osvrnuti na novotvorenice koje su nastale kao plod mašte nekog književnika. Neologizmi koje stvaraju sami književnici i autori književnih djela stvaraju ih iz estetskih razloga te iz razloga kad ne mogu već postojeće riječi uvrstiti u svoje djelo.

Maja Gal Štromar u romanu vješto koristi igre riječi i razne dosjetke da bi prikazala i opisala različite situacije. Vidjet ćemo kako to radi na sljedećim primjerima:

Slo: *Von babi*

Hrv: *Von babi*

⁶ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Nekrotizmi>

⁷ <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

Patrik tako naziva svoju baku čime želi naglasiti njezinu želju da bude plemenite krvi (u dijelu teksta Patrik čak objašnjava kako baka niti nije znala ništa drugo već da su je obrazovali da bude dama).

Slo: *(z)operna pevka*

Hrv: *(zl)operna pjevačica*

U odlomku gdje Patrik opisuje da su baku obrazovali za damu, koristi i ovaj izraz, naravno, u negativnom kontekstu, opisujući kako je njegov otac domišljato u izraz dodao "(zl)", naglašavajući time bakin karakter.

Slo/Njem: *krucefiksmularija*

Hrv: *krucefiksbalavurdija*

U ovom primjeru možemo vidjeti još jedan pokušaj korištenja kvazi njemačkog jezika koji je pomiješan sa slovenskim, u odlomku gdje se ponovo opisuje obiteljska loza i djedova plava krv, njegov dobar odgoj i uvijek džentlmenško ponašanje i maniri, koje je zadržavao i u najtežim situacijama te se ni u kojem trenutku nije ponašao kao balavac.

Slo: *osemenjevalec*

Hrv: *oplođivač*

Riječ *osemenjevalec* odlučili smo prevesti kao *oplođivač*, a odnosi se na Patrikov spolni organ. Riječ je korištena u negativnom kontekstu, a spominje se u odlomku gdje Patrik sjedi na optuženičkoj klupi u sudnici nakon što je prijavljen za silovanje i ubojstvo djevojke. Ondje se nalazi upravo zbog svog "grešnog i papučarskog oplođivača". Varijante za prijevod ove riječi bile su još i *alat za inseminaciju* i *inseminator*. Ova riječ je specifična po tome što u njoj možemo vidjeti kako je autorica iskoristila mogućnost slovenske i hrvatske tvorbe riječi.

Na sljedećem primjeru možemo vidjeti tipičan ali zanimljiv primjer igre riječima. Interesantan sa stajališta prevoditelja, jer se u isto vrijeme čini kompliciranim i jednostavnim za prevođenje. Na ovom primjeru možemo vidjeti sve sličnosti i razlike između slovenskog i hrvatskog jezika.

Slo: *V barvi modre galice. Modri kimono. Modri Buda, ki šanta k slavi in k mednarodni karieri. Modre slive, ki lajšajo prebavo. Modre misli. Podčrtane, da, prav tako z modrim markerjem. Vse mora biti ubrano. Modro kot njene oči.*

Hrv: *U boji modre galice. Modri kimono. Mudri Buda, koji se vuče prema slavi i međunarodnoj karijeri. Modre šljive, koje olakšavaju probavu. Mudre misli. Podcrtane, da, baš tako, s plavim markerom. Sve mora biti skladno. Modro poput njenih očiju.*

Ovo je ujedno i vrlo dobar primjer lažnih prijatelja, pa ćemo ga u skladu s time bolje opisati u poglavlju *Lažni prijatelji*.

4.3. Lažni prijatelji

Lažni prijatelji (lažni parovi) je izraz kojim se označavaju riječi u različitim jezicima koje se isto ili slično pišu a imaju različito značenje. Za prevoditelja, posebno onog s malo iskustva u prevođenju, lažni parovi mogu predstavljati izazov ali i izazvati mnogo problema pri prevođenju.

Kristian Lewis napisao je knjigu *Lažni prijatelji* koju je posvetio upravo toj problematici. Njegova definicija lažnih prijatelja je sljedeća:

"Lažni su prijatelji parovi leksema iz dvaju jezika, oblikom jednaki ili slični, a značenjski različiti (npr. hrv. bajka 'kratka priča nestvarnih likova i fantastična sadržaja ~ rus. Байка 'meka vunena ili pamučna tkanina, flanel')." (Lewis 2016: 1)

Spominje (Lewis: isto), da zbog razlike u značenju često dolazi do nesporazuma pri komunikaciji ili prevođenju jer se smatra da izrazna jednakost između leksičkih jedinica dvaju jezika podrazumijeva i sadržajnu jednakost, odnosno sličnost. Autor napominje i da se lažni prijatelji pojavljuju i među jezicima koji pripadaju različitim porodicama, a ne samo među onima unutar iste porodice jezika. Slovenski i hrvatski jezik genetski su povezani jezici, što znači da imaju zajedničko porijeklo jezičnog sustava. Drugim riječima, u nekom su razdoblju predstavljali isti jezični sustav. Peti-Stantić u svom tekstu *Pravi in lažni slovenski in hrvaški prijatelji*⁸ dodaje, da su zadržali jednaka tipološka svojstva, odnosno da možemo vidjeti iste strukture na svim razinama jezične analize.

Kad pišemo o lažnim prijateljima ili provodimo njihovu analizu u nekom tekstu, moramo krenuti od početka i vratiti se na začetke prevođenja i prevoditeljske djelatnosti.

⁸ <http://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/Peti-Stantic.pdf>

Lewis (Lewis 2016: 15) kaže da se prijevodni proces sastoji od tri osobe, a to su autor, prevoditelj i čitatelj. Prema Lewisu (Lewis 2016: 17) postoje dva koncepta prevođenja, stari i novi, Stari koncept se dijelio na dva načela, a to su da prevoditi može svatko tko donekle zna neka dva jezika i da se pri prevođenju morfemi jednog jezika samo zamjenjuju adekvatnim morfemima drugog jezika. Novi koncept možemo nazvati čistom suprotnošću, a on zagovara sljedeće: intratekstualnost (suodnosi između određenih elemenata teksta), intertekstualnost (suodnos između teksta i ostalih tekstova te suodnose između teksta, proizvođača tog teksta i čitatelja).

Peti-Stantić (2014: 201) spominje prave prijatelje i lažne prijatelje. Pravi prijatelji mogu biti izrazi koji imaju jednak oblik, značenje i upotrebu, a mogu biti i izrazi koji su gotovo isti na svim razinama jezika, a odgovaraju si na fonološkoj i značenjskoj razini. Za lažne prijatelje daje nam detaljniju podjelu:

1. Riječi istog izraza koje u J1 imaju jedno denotativno značenje koje se razlikuje u J2 a može ih se upotrijebiti u istom kontekstu.
2. Riječi istog izraza koje u J1 imaju denotativno značenje koje se razlikuje u J2, a ne može ih se upotrijebiti u istom kontekstu.
3. Riječi istog izraza koje u J1 imaju dva denotativna značenja, od kojih se jedno podudara sa značenjem u J2, a drugo se razlikuje i može ih se upotrijebiti u istom kontekstu.
4. Riječi istog izraza koje u J1 imaju dva denotativna značenja, od kojih se jedno podudara sa značenjem u J2, a drugo se razlikuje i ne upotrebljavaju se u istom kontekstu.
5. Riječi istog izraza koje u J1 imaju dva značenja, denotativno i konotativno. Denotativna se značenja podudaraju u J1 i J2, dok u J2 nema konotativnog značenja i ili se razlikuje od konotativnog značenja u J1. Riječi se mogu upotrebljavati u istom kontekstu.
6. Riječi istog izraza koje u J1 imaju dva značenja, denotativno i konotativno. Denotativna se značenja podudaraju u J1 i J2, dok u J2 nema konotativnog značenja i ili se razlikuje od konotativnog značenja u J1. Ako konotativno značenje postoji, riječi se koriste u istom kontekstu.
7. Riječi istog izraza koje u J1 imaju konotativno i denotativno značenje. Denotativna značenja se razlikuju dok se konotativna podudaraju.
8. Riječi istog izraza koje u J1 imaju denotativno ili konotativno značenje koje se sasvim razlikuju u jeziku J2 i može ih se upotrijebiti u istom kontekstu.

9. Riječi istog izraza koje u J1 imaju denotativno ili konotativno značenje koje se sasvim razlikuju u jeziku J2 ali ih se ne može upotrijebiti u istom kontekstu.

10. Riječi različitog značenja i izraza.

Pri prevođenju nekog teksta najvažnije je načelo da prevoditelj mora odlično poznavati tekst sa kojeg prevodi, jednako kao što mora poznavati i tekst i kulturu teksta na koji prevodi no i unatoč tome, prevoditeljima se katkad potkradu pogreške. Lewis (Lewis 2016:21) navodi sljedeću podjelu:

1. nedostatak ekvivalentne situacije, pojave, predodžbe, predmeta ili osobe u životu naroda na čiji se jezik prevodi.

2. mogućnost da u jeziku prijevoda ne postoji riječ kojom se obuhvaćaju sva značenja riječi upotrijebljene u izvorniku ili da odgovarajući prijevodni supstitut ne može biti upotrijebljen u istoj stilskoj i estetskoj funkciji u kojoj je upotrijebljen u izvorniku.

3. Postojanje više riječi u ciljnome jeziku za različita značenja jedne riječi u polaznom jeziku, što autora prijevoda upućuje na izbor između apsolutnih ili djelomičnih sinonima.

4. Postojanje riječi koje su izrazno (formalno) jednake ili donekle slične sadržajno (značenjski) slične ili posve različite, a autor prijevoda na osnovi izraza pogrešno pretpostavlja istost sadržaja.

Prvi slučaj u Lewisovoj podijeli je onaj u kojem dolazi do lažnih prijatelja (franc. *faux amis*). Već smo spominjali srodnost hrvatskog i slovenskog jezika, a sad ćemo na nekoliko primjera prikazati lažne prijatelje u romanu *Potaknjenci*.

Slo: *V barvi modre galice. Modri kimono. Modri Buda, ki šanta k slavi in k mednarodni karieri. Modre slive, ki lajšajo prebavo. Modre misli. Podčrtane, da, prav tako z modrim markerjem. Vse mora biti ubrano. Modro kot njene oči.*

Hrv: *U boji modre galice. Modri kimono. Mudri Buda, koji se vuče prema slavi i međunarodnoj karijeri. Modre šljive, koje olakšavaju probavu. Mudre misli. Podcrtane, da, baš tako, s plavim markerom. Sve mora biti skladno. Modro poput njenih očiju.*

Ovaj primjer već smo naveli kad smo govorili o igrama riječi u romanu.

Prema Slovaru slovenskega knjižnega jezika⁹ riječ *moder* (ž.r. *modra*) ima dva značenja:

1. *móder*, -dra, -o prid. (ó): ki je take barve kot plavica, jasno nebo: moder cvet; tam prevladujejo modri toni; modro morje, nebo¹⁰

2. *móder*, -dra, -o prid., *modréjši* tudi *módrejši* (ó): knjiž. sposoben prodorno misliti in ustrezno ravnati; preudaren, pameten: moder človek, svetovalec;¹¹

Na Hrvatskom jezičnom portalu¹² pronalazimo sljedeće definicije:

1. *modar*, -ra, -ro: koji je boje vedrog neba, plav (kad je u vezi s prirodnim pojavama odnosi se na otvorenu nijansu boje, kod boje lica ili tijela, misli se na zagasitu nijansu koja vuče na ljubičasto) [modri kolobari pod očima; usne modre od studeni; modra galica]

2. *mudar*, -ra, -ro: koji je pametan

Tu možemo vidjeti klasičan primjer već navedene tvrdnje da katkad može doći do problema jer prevoditelj smatra da je izrazna jednakost leksičkih jedinica nužno i značenjska jednakost. Pri prevođenju smo se i mi poigrali izrazima da bismo vidjeli što bi najbolje odgovaralo kontekstu i, srećom za nas, hrvatski ekvivalent je jako sličan slovenskom te s time nismo imalo većih problema.

Ovdje možemo vidjeti još jedan sličan primjer poigravanja riječima i lažnih partnera:

Slo: *Veliko stopalo, kleno stopalo, zdravo Ahilovo peto, še nedotaknjene vezi*. Nedotaknjene veze.

Hrv: *Veliko stopalo, čvrsto stopalo, zdravu Ahilovu petu, još netaknuto vezivno tkivo*. Nedirnite veze.

U Velikom suvremenom slovensko-hrvatskom i hrvatsko-slovenskom rječniku (Peti-Stantić 2014) riječ *véz* ima tri značenja:

1. vez *smučarski vez*.

2. veza *družinske vezi*

⁹ http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=moder&hs=1

¹⁰ *modar*, -ra, -ro: koji je boje kao nebo, modri cvijet, prevladavaju modri tonovi, modro more, nebo

¹¹ *mudar*, -ra, -ro: sposoban misliti i djelovati, oprezan, mudar čovjek, savjetnik

¹² http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=e1lhWBM%3D

3. vezivno sredstvo *vezi med kostmi*

U tekstu smo koristili riječi *vezivno tkivo* i *veza*. U svojim dekliniranim oblicima ta dva izraza su gotovo jednaka, pa ne čudi da predstavljaju izazov, pa čak i zbunjuju, posebno u ovakvoj verziji koju daje Maja Gal Štromar. U hrvatskom jeziku, nažalost, nismo imali slučaj kao što je bio prethodni sa riječi *modar*, te smo morali odabrati izraze koji se nešto razlikuju jedan od drugoga kako bismo mogli pružiti dobar prijevod teksta.

Dakle, kao zaključak ovog poglavlja možemo reći da se pogreške vrlo laku potkradu i najiskusnijim prevoditeljima, a nedovoljno poznavanje jezika i u jednu ruku kulture koje su povezane u procesu prevođenja rezultira greškama kao što su lažni prijatelji. Kad kažemo "u jednu ruku", podrazumijevamo kako je potrebno poznavanje ne samo jezika kao takvog, već i okolnosti koje ga okružuju i koje su ga okruživale tijekom povijesti. Te okolnosti utjecale su na jezik i njegovo oblikovanje kroz vrijeme, te se često događalo da je zbog tih okolnosti izraz koji se može naći u dva različita jezika, u jednom od njih promijenio značenje, zbog čega je postao lažnim prijateljem pojmu u drugom jeziku.

5. ZAKLJUČAK

U ovom smo radu predstavili segmente prijevoda romana *Potaknjenci*, Maje Gal Štromar sa specifičnog aspekta odnosa prema različitim jezicima u romanu i poigravanja svakim od njih. Nakon prijevoda dijela romana, proveli smo detaljnu analizu samog prijevoda i opisali najvažnije probleme s kojima smo se susretali prilikom prevođenja.

Vratimo li se na početak istraživanja, možemo reći da smo ustanovili sljedeće: ustanovili smo da je prevođenje nemoguće definirati jednim pojmom. Time želimo reći da je ono toliko širok i opširan pojam, da ne postoji jedna univerzalna teorija koja bi mogla sažeti i opisati, mogli bismo reći, fenomen koji prevođenje predstavlja. Možda najjednostavnije objašnjenje tog fenomena dao je Umberto Eco (Eco 2006: 9) definicijom koja kaže da prevoditi znači: "reći istu stvar na nekom drugom jeziku". Da bi netko bio dobar prevoditelj, najprije mora poznavati tri faze prevoditeljskog posla, a to su shvaćanje originala, dobra interpretacija originala te prestilizacija (Levý 1982: 36). Također, prevoditelj mora odlično vladati svojim vlastitim jezikom te, naravno, jezikom na koji prevodi književno ili bilo koje drugo djelo.

Kad govorimo o književnim djelima i prevođenju, možemo reći da smo ustanovili da je književnoumjetnički stil slobodan stil u kojem umjetnik, odnosno prevoditelj ima slobodu da bira riječi i posveti više pažnje stilskom aspektu teksta. Time želimo reći da književno prevođenje podrazumijeva točno i dosljedno prenošenje teksta s jednog jezika u drugi, samo što se od stručnih tekstova razlikuje u tome što ne služi za samo puklo prenošenje činjenica, već je oblikovano da u čitatelju pobudi interes i donese zabavu. Sljedeća tema kojom smo se bavili u radu su problemi pri prevođenju. U romanu *Potaknjenci* nailazili smo na prepreke koje su bile više zanimljive i izazovne nego problematične. Tu možemo ubrojiti prevođenje frazema, s čime nismo imali problema, uzmemo li u obzir sličnost dvaju jezika (slovenskog i hrvatskog), zatim možemo navesti probleme na razini sintakse, koji su nas često vukli u pogrešnom smjeru, što je rezultiralo time da prijevod u hrvatskom jeziku ima pogrešan red riječi. Također smo se susreli i s preprekama kao što su lažni prijatelji i igre riječima koje je autorica često koristila u romanu. Navedenu igru riječima možemo vidjeti u primjeru: *Modri kimono. Modri Buda, ki šanta k slavi in k mednarodni karieri. Modre slive, ki lajšajo prebavo.*

*Modre misli*¹³, gdje je riječ *modar* vješto iskorištena, s obzirom da ima dva značenja, *modar* i *mudar*. Još jedan primjer možemo vidjeti u izrazu *krucenfiksmularija*¹⁴.

Nadovežemo li se na ovu igru riječima, važno je spomenuti ujedno i glavnu temu našeg rada, a to je broj jezika koje je autorica koristila u romanu. Pojavljuje se pet jezika, slovenski, latinski, njemački, talijanski i hrvatski. Kako smo ih naveli, tako su bili zastupljeni u tekstu, drugim riječima, najviše je koristila njemački, a najmanje je koristila izraze na hrvatskom jeziku. Ovakav je način pisanja za nas, kao prevoditelje, odnosno "autore novog teksta" predstavljao izazov. Ponajviše iz razloga što autori, ako već koriste različite jezike, uglavnom koriste dva strana jezika. Postavljalo se pitanje koje je dijelove teksta potrebno prevoditi a koje bismo trebali ostaviti neprevedene i zašto. Zaključili smo da je autorica višejezične izraze koristila kako bi postigla određeni efekt kod čitatelja koji možda ne bi mogla postići da se koristila samo slovenskim jezikom. Također je korištenjem različitih jezika u romanu željela naglasiti određeni status, s obzirom na različite položaje jezika tijekom vremena. Najbolji primjer za to su njemački izrazi koje je baka glavnog lika Patrika koristila da bi naglasila povijest svoje obitelji i njezin status u društvu, s obzirom da se njemački jezik dugo vremena smatrao "visokim" jezikom, jezikom plemića i obrazovanih ljudi. Posljednje, ali ne najmanje važno, ustanovili smo da je jezik usko povezan s kulturom, jer je utkan u same niti određene kulture te se zajedno s njom razvijao i širio kroz vrijeme. Vrlo dobar primjer ove tvrdnje možemo naći u povezanosti slovenske i hrvatske kulture. One su se razvijale u istom smjeru, na istom prostoru te su imale utjecaj istih jezika kroz vrijeme. Kad gledamo djelo u kontekstu kulture, važno je da dobro poznajemo ciljnu kulturu, ali i okolnosti koje su bile aktualne u vrijeme kad je originalno djelo nastajalo. Zašto je važno da poznajemo kulturu ciljnog jezika? Upravo zato jer jezik ne može bez kulture a kultura ne može bez jezika i među njima postoje neraskidiva veza i granice koje je nemoguće odrediti.

Za kraj valja napomenuti da je svako djelo izazov za prevoditelja, a najvažnije je da on pronade najbolji način za prevođenje i donese čitatelju najbolji tekst. U svakom slučaju, možemo slobodno reći da se do najefikasnijih rješenja tijekom prevođenja dolazi upravo nakon godina rada i proučavanja, odnosno da se dobar prevoditelj oblikuje vremenom, iskustvom i radom.

¹³ Modri kimono. Mudri Buda, koji se vuče prema slavi i međunarodnoj karijeri. Modre šljive, koje olakšavaju probavu. Mudre misli.

¹⁴ Krucenfiksbalavurdija.

6. LITERATURA:

6.1. Izvori

Gal Štromar, M. (2012): *Potaknjenci*. Novo mesto: Goga

6.2. Sekundarna literatura:

Bagić, K. (2004): *Treba li pisati kako dobri pisci pišu*. Zagreb: Disput

Butković, Lj. (2008): *Metodički model obradbe vremenske raslojenosti leksika*, u: *Život i škola* br. 19. Crikvenica

Donat, N. i Jovanović, I. (2009): *Prevođenje kao međukulturno posredovanje – ilustrovano na primjeru Gorskog vijenca*. U: Lakić, I., Kostić, N. (ur.): *Jezici i kulture u kontaktu - Zbornik radova*. Podgorica: Institut za strane jezike, 249-258.

Eco, U. (2006): *Otprilike isto: iskustva prevođenja*. Zagreb: Algoritam

Elias-Bursać, E.(2003): *Riječi, šiknule iz tmine*. Zagreb: Erasmus naklada

Ivir, V. (1984): *Teorija i tehnika prevođenja*. Novi Sad: Centar "Karlovačka gimnazija" Sremski Karlovci, Zavod za izdavanje udžbenika u Novom Sadu

Ladmiral, Jean-René (2007): *Kako prevoditi: Teoremi za prevođenje*. Zagreb: Politička kultura

Levý, J. (1982): *Umjetnost prevođenja*. Sarajevo: Svjetlost

Lewis, K. (2016): *Lažni prijatelji*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Mamić, Mile (1990): *Slovenske riječi u rječniku Jugoslovenske Akademije*. U: *Slavistična revija Letnik* 38/1990, št. 2, april-junij

Milković, A. (2010): *Normiranje neologizama u hrvatskome jeziku*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet

Novosel, B. (2009): *(Ne)mogućnosti analize elemenata kulture*. U: Lakić, I., Kostić, N. (ur.): *Jezici i kulture u kontaktu - Zbornik radova*. Podgorica: Institut za strane jezik, 326-332.

Pavlović, N. (2015): *Uvod u teorije prevođenja*. Zagreb: Leykam international d.o.o.

Peti-Stantić, A. (2008): *Jezik naš i/ili njihov*. Zagreb: Srednja Europa, d.o.o.

Peti-Stantić, A. (2014): *Pravi in lažni slovenski in hrvaški prijatelji*. U: *Prihodnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete

Silić, J. i Pranjković, I. (2005): *Funkcionalni stilovi hrvatskoga standardnog jezika*. U: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga

Strsoglavec, Đ. (2012): *Sosedovi trdi orehi: prevajalski priročnik*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete

Žagar-Šoštarić, P. i Čuljat, S. (2015): *Književno prevođenje*. U: Stojić, A., Brala-Vukanović, M. i Matešić, M. (ur.): *Priručnik za prevoditelje: prilog teoriji i praksi*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 93-133.

6.3. Rječnici i gramatike

Anić, V. (2003): *Veliki rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi liber.

Keber, J. (2011): *Slovar slovenskih frazemov*. Založba ZRC.

Klaić, B. (2007): *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Školska knjiga.

Menac, Fink-Arsovski, Venturin, (2003): *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Menac, A., Fink-Arsovski, Ž. i Venturin, R. (2014): *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Peti-Stantić, A. (2014): *Veliki suvremeni slovensko-hrvatski i hrvatsko-slovenski rječnik*. Zagreb: Mozaik knjiga.

Simeon, R. (1969): *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I-II*. Zagreb: Matica hrvatska.

Šarić, Lj. i Wittschen, W. (2010): *Rječnik sinonima hrvatskoga jezika*. Zagreb: Jesenski i Turk.

6.4. Elektronički izvori

Gal Štromar Maja web: <http://majagalstromar.si/sl/vstopna/> (21.6.2017., 16:50)

Hrvatski jezični portal: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (22.7.2017. 14:30)

Peti-Stantić, A: *Pravi in lažni slovenski in hrvaški prijatelji*. : <http://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/Peti-Stantic.pdf> (26.08.2017., 17:30)

Slovar slovenskega knjižnega jezika: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (22.7.2017. 19:27)

Wikipedia: <https://hr.wikipedia.org/wiki/> (22.7.2017. 18:20)